

RAREEST MANUAL...

Botir Ergashev¹

Institute for Cultural Research and Intangible Cultural Heritage (ICRICH)

DOI: 10.5281/zenodo.15397658

Article History	Abstract
Received: 10.04.2025 Accepted: 13.05.2025	This article analyzes the issues of preserving national identity and ensuring spiritual stability amid today's global geopolitical situation and the era of information warfare. The author examines ideological confrontations in the information space and their negative impact on national consciousness, emphasizing the necessity of instilling values such as national pride, patriotism, and bravery in the younger generation through the historical figure of Sultan Jaloliddin Manguberdi. The article highlights the importance of reinforcing historical memory and loyalty to historical truth in national cinema and literature through works dedicated to Jaloliddin Manguberdi, including artistic literature, films, and songs. Furthermore, it addresses the urgent need for spiritual education of the youth, reforms in the educational system, and fostering a sense of responsibility in defending the homeland. The study substantiates the significance of using the legacy of great ancestors to spiritually strengthen the national army and develop patriotic feelings among young people, thereby contributing to ideological resilience and national stability.

Keywords: Sultan Jaloliddin Manguberdi, national spirit, spiritual education, information warfare, patriotism, historical memory, ideological stability, national army, youth upbringing, national heritage..

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Poet, Director of the Institute for Cultural Research and Intangible Cultural Heritage (ICRICH), Member of the Writers' Union of Uzbekistan, Uzbekistan

ЭНГ НОЁБ ҚЎЛЛАНМА...

KALIT SO'ZLAR/
КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

Султон Жалолиддин
Мангуберди, миллий рух,
маънавий тарбия, ахборот
уруши, ватанпарварлик,
тарихий хотира,
мафкуравий барқарорлик,
миллий армия, ёшлар
тарбияси, миллий мерос.

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада бугунги глобал геосиёсий вазиятда миллатларнинг ўзлигини асраш ва ахборот урушлари даврида маънавий барқарорликни таъминлаш масалалари атрофлича таҳлил этилган. Муаллиф ахборот майдонида кечаётган мафкуравий қарама-қаршиликлар ва унинг миллат руҳига салбий таъсири ҳақида фикр юритар экан, тарихий шахс – Султон Жалолиддин Мангуберди шахсияти орқали миллий ғурур, ватанпарварлик, мардлик каби маънавий қадриятларни ёш авлод қалбига сингдириш зарурлигини уқтиради.

Жалолиддин Мангубердининг ҳаёти, жасорати, ҳарбий салоҳияти ва у орқали инсоний фазилатларни тарғиб этиш мақсадида яратилган бадиий асарлар, фильмлар, кўшиқлар мисолида миллий кино ва адабиётнинг тарихий ҳақиқатга садоқат билан ёндашиши лозимлиги таъкидланади. Шу билан бирга, ёшларнинг маънавий тарбияси, таълим-тарбия тизимидаги ислохотлар, ватан ҳимоясидаги масъулият ва буюк аждодлар меросини билишга бўлган эҳтиёжнинг долзарблиги қайд этилади. Мақола миллий армияни руҳий-маънавий жиҳатдан такомиллаштириш, ёшларда ватанпарварлик туйғусини шакллантиришда бобокалонлар меросидан самарали фойдаланиш лозимлигини асослаб беради.

Бугун геосиёсий оламда миллатларнинг яшаб қолиши, ўзини намоён эта билиши тобора мураккаблашиб, муросасиз курашлар тусига кириб бормоқда. Бу кураш асосан ахборот майдонида кечаётгани янада ташвишланарлидир. Чунки бугун ҳамманинг қўлида хат-хабар ташувчи беминнат, тўсиқсиз мослама бор. Таассуфки, унда яхши ва ёмон маълумотларни ажратувчи маънавий филтер ўрнатилмаган.

Шу боис мафкуравий қарама-қаршиликлар сони ортиб, ўртада қурбон бўлаётганлар қисмати бизни чуқур ўйга толдиради. Ахир хавф-хатар тобора яқин, тобора бу манзаралар одамни тезроқ муаммоларга ечим топишга даъват этади. Йўқса, глобал жамиятда кучлилар (уни кимлардир зўравонлар ҳам дейишади!) томонидан иқтисодий ва сиёсий экспанция ўз фаолиятини нафақат ҳарбий, молиявий соҳада, балки мафкуравий, маънавий ва маданий жабҳага ҳам кўчиради. Бунинг мудҳиш шарпаси кўзга яна ҳам аниқроқ ташланиб бормоқда.

Ўтган аср бошида халқимиз кўрган: манфур босқинчилар Туркистон заминига киргач, биринчи қилган иши миллатларнинг индивидуаллигини йўқотиш, турли воситалар (аёлларга гўёки ҳуқуқ бериш, тенглик, маданиятлар уйғунлиги ва ҳакозо) орқали миллатни парчалаш, миллий урф-одатларини яксон этиш, тарихи, аждодлари мероси, тили ва динидан, эътиқодидан мосуво қилиш каби энг нозик масалалар

мустамлакачиларнинг жисмоний зуғумларидан кўра кўпроқ зарарли ва хатарли бўлган эди.

Ахборот урушлари давом этаркан, ҳамон кўзи оч йиртқичларнинг нафси қонмагани, тешик тоғораси тўлмаётгани ойдинлашади. Улар ҳамиша пайт пойлайди ва ёвуз ниятларини бир зум четга сурмай, оламга разолат уруғини сепишга тиришаверади. Табиийки, ҳеч бир уруш қурбонсиз бўлмайди, шунчаки унутилмайди. Аммо бу жангда мағлуб бўлмасликнинг ягона йўли – миллатни таниш, буюк боболар мақсадини унутмасликдир. Бунини айни кез миллий ўзликни англаш, деб таърифлаяпмиз.

Мазкур сиёсий-маънавий заруратни қондиришда буюк боболаримиз намуналаридан, ибратидан фойдаланиш ҳамиша муҳим бўлган.

Бугунги кунда Миллий армиямизни такомиллаштириш, унинг жанговар қобилияти, муҳофаа салоҳиятини мустаҳкамлаш, замонавий қурол-аслаҳалар билан таъминлаш, кадрларнинг ҳарбий профессионализм даражасини ошириш билан бир қаторда уларнинг руҳий-маънавий тайёргарлиги, ички маданияти, чин ватанпарвар қилиб тарбиялашда Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур шахси, салоҳияти, жанговар руҳи, жанг тактикалари дастуриламал эканини идрок этиш фурсати етди.

Чиндан ҳам, Жалолиддин Мангуберди ҳаёти, ҳарбий фаолияти, усуллари, руҳий олами, маънавий сарчашмалари ҳали ҳамон кўплаб мамлакатларда ўрганилади. Кўплаб машҳур ёзувчилар унинг жасоратини қаламга олади, йирик кинокомпаниялар унинг қисматида доир ҳужжатлар асосида фильм олишга ишқибоз. Шундай экан, унинг юртдоши, бевосита авлодлари сифатида биз ҳаммадан кўпроқ ардоқлашимиз, қадрлашимиз лозим. Бугун янги туғилган чақалоққа ҳавас ва ифтихор ила “Жалолиддин” дея исм қўяётган оталарнинг қалбида мардлик руҳи кезади, билингки, шу оилада яна битта Мангуберди туғилди, Ватан яна бир қаҳрамонга эга бўлди.

Жалолиддин Мангубердининг қаҳрамонлиги, ҳарбий билимларни пухта эгаллагани, мардлиги ҳақида болалигимиздан эшитиб келамиз. Унинг мўғул босқинчиларига қарши мардона курашиб, ҳатто пайти келса, ёв қўлига тушиб, асирликда хору зор бўлмасин, беаёв азобларда Ватанга қарши бирор иш қилиб қўймасин, дея энг яқин жигарларини адам водийсига гирифтор этгани, ўзи эса оти билан баландликдан дарёга сакрагани тилларда дoston.

Табиийки, унинг болалиги Хоразмшоҳ вориси бўлса-да айш-ишрат, роҳат-фароғат ичида ўтмаган. Аксинча, хоразмшоҳлар салтанатида бошланган таназул мусибатларини у эрта ёшдан қабул қилишга мажбур бўлган. Чунки ҳукмдор Алоуддин Муҳаммад хоразмшоҳнинг онаси Туркон хотун келини Ойчечакнинг фарзанди гарчи тахтга қонунан номуносиб бўлса-да, Мангубердини бу борада сафдан бутунлай олиб ташлашга бор вужуди ила киришганди. Натижада у ҳали камолга етмасиданоқ юзлаб фитналарга дучор бўлади. Умри сотқинлар билан, хоину каззоблар билан олишиш, содиқ дўст излаш ва ўзининг ҳақ эканини исботлаш,

салтанатни пароканда бўлмаслиги, , ўз халқини душман қўлида йўқликка маҳкум бўлиб кетмаслиги учун тинимсиз курашиш билан кечади. Шундай экан, у ўзининг, юртининг энг ишончли ҳимоячиси, деб ҳарбий санъатни пухта эгаллашни тушунади. Боиси, у ҳатто отаси унга биритирган қўриқчиларга ҳам ишонмасди, ишнолмасди. Замон шундай хатарли эди. Пировардида ўз-ўзини ҳимоялашга мажбур эди.

Шу аснода у шайх Нажмиддин Кубро, Темур Малик сингари улуғлардан жанг стратегияларини синчковлик ила ўзлаштирди. Ҳаётнинг кутилмаган зарбаларига дош беришни, ҳеч қачон ёв олдида бош эгмаслик нелигини англади. Акс ҳолда, бировга умрида тан бермаган фотиҳ Чингизхон унга ҳавас ва алам билан тикилиб, ўз ўғилларига қарата: “Шундай битта ўғлим бўлганида дунёни эгаллаб олардим!”, дея ўкинч ила сўзлагани юраги йўқ одамни ҳам вужудини ларзага солади. Ваҳоланки, Чингизхоннинг Жўжи, Боту сингари не-не жангу жадалларда отасининг ёнида туриб, мислсиз ҳарбий салоҳиятини намоён этган, ҳар қандай разилликка тайёр ўғиллари бор эди. Бироқ, у барчасидан Мангубердининг зўрлигини тан оларди. Қаранг, биз ҳатто душманлари ҳам ҳавас қилган буюк аجدодларнинг авлодимиз.

Юртбошимиз таъбири билан айтганда «Она юртга муҳаббат ва садоқат, орномус ва шон-шараф бобида Жалолиддин Мангубердига тенг келадиган улуғ шахслар дунёда камдан-кам учрайди».

Юқорида таъкидлаганимиздек, башарият доим қаҳрамонларга интилади. Улар ҳақида кўпроқ билгиси, ҳаётини ўргангиси келаверади. Айнан шу зарурат ижодкорларга илҳом беради. Натижада дostonлар, эртаклар, халқ термалари, саҳна асарлари, қўшиқ ва кинофильмлар, роману қиссалар дунёга келаверади. Аммо бундай асарларда кўпинча қайсидир давлатнинг ёки тузумнинг сиёсий тутуми, позицияси бирламчи ўринга чиқиб, тарихий ҳақиқатлар бузилади. Шахс ортиқча бўрттирилиб, у ҳаётида қилмаган ишларни амалга ошириб ташлайди. Ёки аксинча – уни одамлар ёмон кўриб қолмасин, дея баъзи ишлари шунчаки “тушириб” қолдирилади. Эҳтимол бадиий асарнинг талабларидан бири шундайдир, бироқ Мангуберди сингари ноёб сиймолар тийнатию сийрати ёритилганда, унинг қисматини қандайдир давр руҳига мослаш на адолат, на инсофга тўғри келади.

Шу маънода, бугун Мангубердининг тимсоли гавдалантирилаётган асарларда холислик ва ҳақиқат бош мезон бўлишини истардим. Мангубердининг феъли, ютуқ ва ҳатто камчиликлари ҳам томошабинга рўй-рост етказилса, фильм янада таъсирчан, янада ҳаяжонли бўларди. Ўйлайманки, бу масалалар кинематографларимизни ҳам ўйлантиряпти, қийнаяпти. Шу маънода Халқ артисти Озодбек Назарбеков ижро этган “Мендирман ўшал” қўшиғи ва бу қўшиқдан илҳомланиб, ўзбек-турк кино ижодкорлари томонидан яратилган кўп қисмли “Мендирман Жалолиддин” фильми халқ қаҳрамонларини ҳақли равишда эътироф этишга очилган биринчи эшик бўлди, десак ҳақиқатга яқин бўлади. Бу уринишлардан улгу олиб, ҳали қанча-қанча ўлмас асарлар яратилади. Бу йўлда юртимиздаги бугунги ислохотлар, айниқса, ёшлар сиёсати борасидаги олдга

силжишлар кўнглимизда равшан умидлар уйғотмоқда.

Аёнки, Мангубердининг бутун умри жангу жадаллар, қонли қирғинлар ичида кечган. Хоразмшоҳлар орасида Жалолиддинчалик душманларини аёвсиз маҳв этган саркарда йўқ. Уни душманга қарши курашдан ҳеч ким тўхтатолмаган, унинг олдида бу борада тўсиқ топишолмаган. Чунки у ҳамиша теран ақл, нозик фаҳму фаросат билан ҳаракатланган. Камгаплиги, амалда эса шиддатли ҳаракатлари салобатига салобат қўшган. Айтган ишини албатта амалга оширган, ваъдасида турган, ҳатто унга ўлим хавфини келтириши мумкин бўлган аҳдлашувига ҳам собит бўлган, келишувни асло бузмаган.

Бугун мамлакатимиз муҳофаа тизимида хизмат қилаётган йигитларимиз учун Мангубердининг фаолияти тайёр китоб, энг яхши, энг ноёб қўлланмалардан бири, десам адашмайман. Агар бугуннинг йигитлари ҳарбий оламда икки-уч йил, боринги, ўн беш йил яшаётган бўлсалар, Жалолиддиннинг бешиги ҳам қабри ҳам ҳарб дунёсида бўлган. Инчинун, ҳарбийларнинг руҳий-маънавий тайёргарлигини оширишда улуғ бобомизнинг меросидан фойдаланиш, унинг тажрибалари ва ютуқларини ўрганиш ҳам бурчимиз, ҳам қарзимиздир.

Урушлар бутун инсоният нафратладиган энг улкан воқелик. Ҳеч бир иймонли инсон урушни ёқламайди. Ҳеч бир мард инсон юртига кимлардир бостириб кириб келишини истамайди... Бироқ, шум нафс бор экан, ҳудбинлик, ҳасад каби чиркинликлар ҳамон мавжуд экан, дунё ҳамиша нотугал, ҳамиша нотинч ва таҳлика ичида яшайди. Ахир шундай хотиржамликка Мангуберди интилмаганми? Хоразмшоҳнинг фарзанди – султон Жалолиддин тинч ва осуда оиласи қуршовида яшашни истамаганми? Ахир у катта мулк эгаси, бутун бошли салтанатнинг ҳақиқий вориси эди-ку!

Шу боис она Ватанни қўриқлаш, яқинларимизнинг хавфсизлиги учун ҳамиша хушёру сергак туришимиз, сарҳадларимизни қашқирлардан ҳимоя қилишимиз ҳар бир сониянинг талабидир. Бугун ҳеч биримиз урушлардан, жангу жадаллардан, ғанимларнинг турфа найрангларида холи эмаслигимизни унутмаслигимиз лозим. Ҳазрат Навоийнинг “Агар огоҳсен, шоҳсен сен...”, деган буюк сатрлари ҳар биримизнинг шиоримизга айланмоғи даркор. Жумладан, болаларимиз ҳам!

Бугун, афсуски, жуда кўплаб оилаларда мақсад майдалашиб, фикрлар уй қуришдан машина олишгача торайиб кетган. Ўй-хаёлимизни моддият буткул эгаллаб олди. Навқирон йигитларимиз умрининг энг қирчиллама давларини бой бериб, меҳнат билан топган-тутганига машина олиш, уйини қайта таъмирлашу бир кунлик данғиллама тўй қилиб, шунчаки кўкка совриш билан овора бўлмаслиги керак. Уларнинг қалбида боғчаданоқ инсоний фазилатларни шаклантириб, мактабда қаттиққўллик билан (қаттиққўллик зўравонлик эмас) ота-онага, устозларга, оиласига, янаям юқорилаб, туғилиб ўсган ерига, энг асосийси она Ватанига бўлган битмас-туганмас мустаҳкам меҳрни уйғотишимиз шарт! Фарзандларимиз илмда етук, мардликда буюк боболаримиз Соҳибқирон Амир Темур,

Султон Жалолиддин каби мард-жасур, ўз мақсадидан қайтмайдиган бўлишини мактабданоқ назоратга олиш даркор. Мактабни тамомлаб бўлгач, югур-югурлар шунчаки довдираш, навбатдаги беҳуда вақт кетказиш, холос. Инсоннинг келажак пойдевори айнан мактабда қурилади. Агар пойдевор мустаҳкам бўлса, уни бирор бир ёвуз куч бузолмайди. Фарзандлар тарбияси-таълими бир четда қолдириладиган кераксиз масала эмас. Бу масала амалга оширишимиз жудаям зурур бўлган муҳим масаладир. Муҳтарам Юртбошимиз томонидан янги 2023 йилни бежизга “Инсонга эътибор ва сифатли таълим йили” деб номланмади. Бу энг муҳим ва аҳамиятли бўлгани учун таълим сифатини ошириш талаб этилмоқда. Мардлик, жасорат, меҳр-муҳаббат, садоқат каби эътиқодий тушунчалар заррача шубҳасиз илм билан шаклланади. Илмсиз одам қўрқоқ, разил, хоин, иккиюзламачи бўлади, десалар, ишонинг. Аждодлар меросини ўрганмай, уларнинг шахс билан, шунчаки номлари билан мақтаниб, ҳеч нарсага эришиб бўлмайди. Улар билан мақтанишимиз баланд, муносиблик даражамиз эса анча паст.

Йўқ, бу тариқа мақсадга эришиб бўлмайди. Бу тариқа ҳаётга мазмун киритиб бўлмайди. Кези келганда, барчамиз ватан учун бирлашишимиз, бир мушт бўлиб балою қазоларни даф этишимиз керак бўлади. Бугунги аномал деб номланаётган совуқларда яна бир карра ҳақлимизнинг жипслиги, оқилу одиллиги синовдан ўтпти. Кимнинг кимлиги янаям аён бўляпти. Шундай паллаларда ҳам илм истамаслик, ватаннинг дарду ғамини тингламаслик, англамаслик мумкинми?

Мангуберди юрагида яшаган, алангаланган муҳаббат ва қасос руҳи уни абадият қаҳкашонига муҳрлади. Шукрки, бугун бизга фақат муҳаббат эш, қасосдан холимиз. Болаларимиз ҳавас ва меҳр нури ила улғаймоқда. Биз уларга буюк боболаримиз ким эканини ҳамиша таништириб боришимиз шарт. Токи улар эга-кесими йўқ, тайин-тутруғи бўлмаган қандайдир нотовонларнинг эмас, балки башарият тарихига икки Ренессансни тақдим этган, бугун дунё илм-фанини тебратаётган буюк фанларни яратган буюкларнинг издошлари, авлодлари эканини қалбан, ақлан ва илм билан ҳис этсинлар! Уларнинг бир елкасида Мангубери, бир елакисида Амир Темурдек забардаст ватан ўғлонлари жасорати қанот бўлиб турганини сезсинлар! Шундагина биз Учинчи Ренессансга асос соламиз, пойдевор қўямиз. Шундагина биз Янги Ўзбекистон байроғи остида улуғ боболаримиз, маърифатпарвар жадидларимиз орзусидаги муҳташам миллатга айланамиз!

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга қурамиз. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 488 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палатасининг қўшма мажлисидаги нутқ. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 32 б.

3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2022. 416 b.